

30—32 **sar** är demonstrativpronomen. Formerna *sās*, *sār*, *sār*, som förekomma i runinskrifterna, t. ex. L. 192, 312 (Sv. Rr. s. 15), 587 (Sv. Rr. s. 18), 608, 624, (*sar* även i de fsv. lagarna), ansågos av Munch vara uppkomna av två ord, antingen = *iste est* eller *iste qvi*.¹ Rydqvist, som påpekade, att *sas* aldrig är = *iste est* och förmodligen ej heller har uppkommit av *sa-es* »*iste qvi*», ansåg ändelsen vara indoeuropeisk.² Bugge³, Wimmer⁴ och v. Friesen⁵ antaga, att den är inkommen på analogisk väg.

Angående 33—38 **etapis** se s. 91!

Transskription:

*O(DDR) reisti stein eptir Þor(gei)r, f(ð)ur sinn. Sá *endaðisk á (E)nglandi.*

Översättning:

Udd reste stenen efter Torger, sin fader. Han dog i England.

30. Trotteslöv. Berga sn. Sunnerbo hd.

Pl. XXI: 1, 2.

Litteratur: Liljegren: teckning i A. T. A.; L. 1261; P. Vistrand: beskrivning och teckning i N. Sm. Ark., teckning i A. T. A. den ²/₁₀ 1879, Sunnerbo bl. 9; Ihrfors: Smol. sacra III s. 306 med teckning; Kinander i Småländska Hembygdsböcker II s. 45.

Stenen står i Trotteslövs by på västra sidan om stora landsvägen till Berga kyrka strax söder om den bro, som här leder över en bäck. Den tillhör ett stort gravfält. År 1880 funnos ännu kvar 83 runda högar och en stor rektangulär hög, dessutom flera bautastenar. Av högarna ha 32 undersökts. De flesta tillhöra vikingatiden.⁶ Inskriften är vänd mot öster. I den nämnda bron har stenen förut legat — med skriften nedåt enl. L. —, och »allmogen i trakten berättar, att bron aldrig höll, så länge stenen låg i henne; därför måste de taga dän honom, och sedan står bron sig».⁷ Liljegren, som i Runurkunder (tryckt 1833) ej kunnat lämna någon läsning, emedan stenen då ännu låg i bron med skriften nedåtvänd, har emellertid gjort en teckning, daterad den ³⁰/₇ 1836, varom han lämnar Jakob Adlerbeth meddelande i ett brev den ¹⁹/₈ 1836⁸: »Imedlertid besågs och aftecknades den ur landsvägen upptagna och uppresta Runstenen i Tråsslöf ute emot Ljungby.» Dess nuvarande plats är sannolikt i det närmaste den ursprungliga. Ett stycke öster om den gamla bron har man under de senare åren byggt en ny i samband med rätning av landsvägen. Hur länge stenen legat i den nämnda bron, vet jag ej; i 1600- och 1700-talens antikvariska samlingar är den okänd, men befolkningen i trakten har tydligen vetat om att det var en runsten, som låg i bron, såsom framgår av L., och om stenen berättas en sägen, som upptecknats av lantbrukaren Klas Larsson i Torlarps och meddelades mig genom stationsinspektör Nils Werner i Lagan. Den kan förtjäna anföras:

»För många århundraden tillbaka bodde i Trotteslöv en mycket rik och mäktig man, vilken

¹ Munch: Den ældste nord. Runeskrift s. 32, Fornsvenskans och fornorskans språkbyggnad s. 134.

² Sv. språkets lagar II s. 490 ff.

³ Tidskr. for Philologi og Pedagogik VII s. 329 ff.

⁴ Navneordenes Bøjning s. 118 not 3, D. R. I: 1 s. LXX, I: 2 s. 85, 106.

⁵ Rökstenen s. 53 f., Lister och Listerbystenarna s. 18. Se även Klockhoff: Relativsatsen s. 7.

⁶ Dessa upplysningar ha välvilligt lämnats av Fil. Kand. S. Rothman.

⁷ Wistrand i N. Sm. Ark., tryckt hos Rosengren: Ny Smål. Beskr. III (Sunnerbo) s. 37. Det samma berättades för mig av flera personer.

⁸ I V. H. A. A:s arkiv.

hade en bror, som bodde i Ljungby, och de båda bröderna hade underlagt sig all jorden från Tofta sjö (=Vidöstern) och utefter Lagan ner till Kånna. De båda bröderna blevo emellertid oense om förvaltningen av sin vidsträckta egendom. Slutligen gick det ej bättre, än att den brodern, som bodde i Ljungby, blev mördad där av den i Trotteslöv boende. Över Trotteslövsbrodern är rest en runsten strax intill landsvägen vid Trotteslövs bäck, och å Ljungby Eskilsgårds ägor är också rest en minnessten (run- eller bautasten) över den mördade brodern.»¹

En sägen, som i sina huvuddrag är lik den nu refererade, är knuten till en runsten, rest på en plats, som kallas Brödrahalla vid Ölmestad i Reftete sn, Västbo hd.² Där är sägnen rikare på detaljer, och bröderna dräpa varandra ovetande om sin släktskap, men grundmotivet om de kämpande bröderna är detsamma. Avståndet mellan Trotteslöv och Ölmestad är fågelvägen 37 km.

Trotteslövstenen är en stor präktig häll 175 cm. hög, 120 cm. bred vid basen, 35 cm. tjock. Runorna äro 18 cm. höga. Endast utmed högra sidan finnes inskrift kvar. Mitt på stenen är ett kors, 53 cm. högt, 34 cm. brett, vars nedersta del ej är fullständigt bevarad. Till vänster om korsets horisontalarm är en djup, rund liten grop med slät botten.

Inskriften lyder:

...tulf : sun · sin · m[a]n[a]
 1 5 10

Före nr 1 har Liljegren tre runor **i t u**, vilka ej alls kunna spåras nu. Vistrand har ej heller sett dem. 3 **l** har bistaven på vänster sida. Liljegren har felaktigt läst **l**. Mellan 6 **u** och 7 **n** är en vittringsgrop, så att nedre delen såväl av **u**:s bistav som av **n**:s huvudstav ej längre kan ses. Runorna kunna dock med säkerhet bestämmas. 8 **s** är ganska svagt. Det förefaller att vara av den ganska sällsynta typ, där mellanleden bildar trubbiga vinklar mot ytterlederna. Av 11 **m** synes övre delen av huvudstaven, vänstra bistaven och däremellan en punkt, som också iakttagits av Liljegren men ej av Vistrand. Båda dessa undersökare ha även sett den högra **m**-bistaven men ingen punkt på den sidan om huvudstaven. Om dylika punkterade **m**-runor se s. 15 f. Av nr 12 är endast övre hälften av huvudstaven kvar, inga säkra spår av något mera kunna iakttagas. Liljegren och Vistrand ha ritat mera av huvudstaven och även en **a**-bistav. 13 är **n**. Huvudstaven och vänstra delen av bistaven äro tydliga, och svaga spår synas av den senares högra hälft. Huvudstavens nedre del är osäker. Nr 14 är enl. Liljegren **a**, vilket man ju väntar på grund av sammanhanget. Nu synas endast svaga spår av en huvudstav.

För en rekonstruktion av denna inskrift har man följande hållpunkter: 1—4 **tulf**, de första bevarade runorna, utgöra slutet av ett namn på **-ulf**, vars första sammansättningsled slutat på **t**, t. ex. **astulf**, **fastulf**, **butulf** eller något dyl. Slingan har på vänstra sidan sannolikt gått rakt upp från nedre hörnet och omedelbart intill korsets horisontalarm som på högra sidan. Inskriften har börjat ganska långt ned på stenen, eftersom man måste räkna med minst 20 runor före **-tulf**, t. ex.: **n. n.** (4 à 5 runor) **resti : sten : eftir : fas.** 11—14 **mana** har antagligen följts av orden **mestan unipik**. Satsen *Hann var manna mestr *úníðingr* förekommer på två andra småländska runstenar, se s. 33 f., 43! Vi kunna utgå från det antagandet, att inskriften på högra sidan sträckt sig ungefär lika långt ned som på den vänstra. Om orden **mestan : unipik** varit lika spatiöst ristade

¹ Vid mitt sökande efter den sistnämnda stenen 1922 meddelades mig följande av gårdsägare T. Sjögren i Ljungby: På Ljungby gästgivaregård, som gränsar intill Eskilsgården, har stått en sten, som var rest till minne av två bröder, vilka slog ihjäl varandra. Den var ett par meter hög, flat, och kring basen lågo mindre stenar. Stenen fick aldrig röras vid odling, men o. 1916—1917 blev den förstörd, när en marmeladfabrik skulle byggas på platsen, där den stod. När jag 10 år senare företog nya efterforskningar, visade man mig inom fabriksområdet en helt liten upprest sten, vilken skulle vara rest över en av två stridande bröder, troligen ej samma sten, som Sjögren åsyftade.

² v. Friesen i Festskrift till H. F. Feilberg [Sv. Landsm. 1911] s. 606 ff.

som **mana** är, har antagligen slingan gjort en omböjning inåt uppåt här nere. Inskriften kan ha haft en kortare avslutning, t. ex. **mana bestan**. Jfr **han uar·mipa·best** Sö. 64.

Transskription:

. . . . *túlf, sun sinn, manna*

Översättning:

. . . . *tulv, sin son, av människor*

31. Toftaholm. Dörarps sn. Sunnerbo hd.

Pl. XXII: 1, XXXVII: 2; Fig. 12.

Litteratur: Bure, J.: *Collectanea runica* (Fa 6) s. 274, *Sveorum runæ* (Fa 5); *Rannsagn.* (Fl. 9: 4); Riksrådet Gustav Bonde: *Berättelse angående Toftaholms sätesgård och minnesmärken*, avskrift av Gahm-Persson i S. 75 s. 255; B. 1010; Rogberg, J. I.: *Dissertatio de Ottingia Berga* s. 20 f.; L. 1253; *Ihrfors: Smol. sacra* III s. 304 med teckning Vistrand: *Sockenbeskrivning i N. Sm. Ark. med teckning*, Sunnerbo bl. 10, teckning i A. T. A. den 10/9 1880; Steijertz foto i A. T. A. och i Svenska Turistföreningens Årsskrift 1915 s. 356; Kinander i *Småländska Hembygdsböcker* II s. 45.

I Bures handskrift *Collectanea runica* (Fa 6) finnes den äldsta läsningen, som är mycket vederhäftig (Fig. 12). Den text, som meddelas i *Sveorum Runæ* (Fa 5), är delvis rekonstruerad.

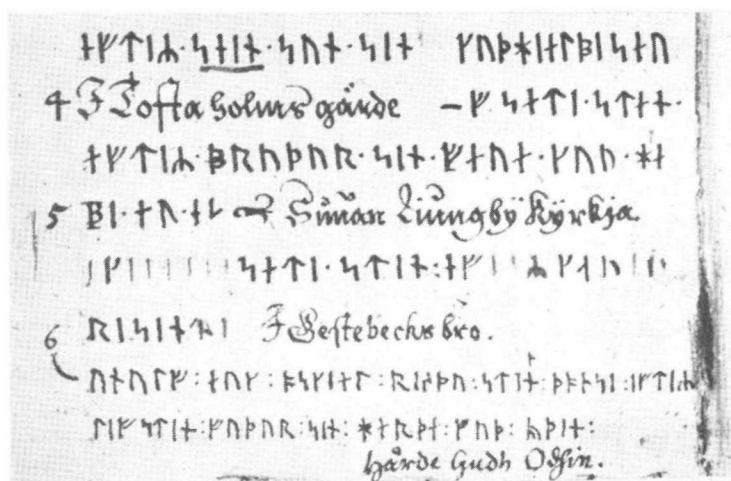


Fig. 12. Sm. 31. Toftaholm och Sm. 34 »Sunnan Ljungby Kyrkja». Ur Bureus: *Collectanea runica* (Fa 6).

Enligt Bure stod stenen »i Toftaholms gårde», sannolikt samma plats som nu, på ett gårde öster om manbyggnaden. Kykoherde Rubenius säger, att den står »strax widh Ladugården» 1667.¹

Inskriften är vänd mot väster. Stenen är 175 cm. hög, 83 cm. bred, 44 cm. tjock. Runorna äro 11 cm. höga. Inskriften är på det hela taget tydlig utom längst ned, där stenen är ganska starkt vittrad, och i ett par ord till höger, där en stor avflagring inkräktat på ristningen. Runorna med inramning bilda en enkel randslinga. Slingans avslutning har blivit något mera dekorativt utformad än vad som eljest plägar vara fallet på de småländska stenarna. De spår av dekoration, som finnas till vänster om slingans nedre del, kunna utgöra rester av de ornament, som funnits vid dess början. Inskriftytans övre hälft utfylles av ett kors av S:t Georgstyp, 50 cm. högt, 45 cm. brett.

¹ *Rannsagn.* (Fl. 9: 4).